RECENZIE A SPRÁVY

KOERNER, E. F. K.: *LAST PAPERS IN LINGUISTIC HISTORIOGRAPHY*. Studies in the History of the Language Sciences, 128. John Benjamins Publishing Company: Amsterdam – Philadelphia 2020. X + 214 s. ISBN 978–90–272–0736–4

Kdo se zabývá dějinami lingvistiky, nemohl nenarazit na jméno E. F. K. Koerner. Loni Koerner vydal další výbor ze svých textů. Ten je zvláštní tím, že jeho název *Last Papers in Linguistic Historiography* naznačuje – a autorova předmluva to pak potvrzuje – jakési rozloučení autora osmdesátníka s publikem. I když doufáme, že to není rozloučení definitivní a obnovená premiéra ještě přijde, přece jen snad v tomto rozlučkovém rozpoložení bude myslím vhodnější víc se zamyslet nad Koernerovým dílem celým než referovat o obsahu jeho posledního svazku.

Pokud jde o druhý bod, zmiňme se tedy o obsahu jen stručně. Svazek má dvě části, každou o čtyřech kapitolách. První část je věnována obecným otázkám dějin lingvistiky (Part I: Positions and problems in the history of linguistics): její kapitoly pojednávají o autorově pojetí lingvistické historiografie (The historiography of linguistics past, present and future, s. 3–35), o tom, jak stav lingvistické historiografie vylepšit (Pour une historiographie engagée; or where historians of linguistics could still do better, s. 37–48), o lingvistických časopisech v druhé polovině 19. století na příkladu pařížského *Bulletinu* (La place du *Bulletin de la Société de Linguistique de Paris* parmi les principales revues de linguistique de son temps, s. 49–67) a o otázce vidění předchůdců nastupujícími jazykovědnými školami na příkladu mladogramatiků a Schleichera (On the disappearance of August Schleicher in the writings of the Neogrammarians: The case of the analogy concept in historical linguistics, s. 69–93). Druhá část obsahuje příspěvky k dílu konkrétních jazykovědců (Part II: Studies concerning the work of individual scholars): čteme tu pak o Baudouinovi a Schleicherovi (Baudouin de Courtenay's relationship with Schleicher, s. 97–114), o Paulovi a Saussurovi (Hermann Paul, Saussure, and general linguistic theory, s. 115–161), o Sapirovi (Edward Sapir: Assessments of his life and work, s. 163–192) a o Bachtinově autorství knihy *Marksizm i filosofija jazyka*, které Koerner (právem) zpochybňuje (The Baxtin's myth and its historiography, s. 193–210). Všechny texty byly už otištěny jinde, ale pro přítomný svazek byly revidovány a některé podstatně rozšířeny. Většina textů je jako i ostatní Koernerovy texty: je to v podstatě povinná četba, ovšem nerezultující v nutnost souhlasit se vším.

Chceme-li se nyní, jak jsme ohlásili výše, zamyslet nad Koernerovým dílem a nad inspiracemi, které v něm lze najít, napadne nás nejdříve obecně jeho apel na specializaci nebo profesionalizaci historiografie lingvistiky: požadavek neprovozovat lingvistickou historiografii jako „vedlejší zaměstnání“, ale jako samostatnou disciplínu. Zdá se, že to je stále aktuální výzva, nebo to alespoň ukazuje příklad svazku oxfordských „handbooků“ věnovaný historii lingvistiky (Allan 2013), který se vyznačuje pozoruhodnou „neprofesionalitou“ – absencí pra-

menné kritiky i teoretického rámce; příznačné je, že Koerner se na svazku nepodílel. Jiná věc je ovšem, nakolik je takový požadavek „profesionální“ historiografie lingvistiky prakticky možný, tedy – jaksi otevřeněji řečeno – nakolik se lze uživit jen historiografií lingvistiky.

Otázkou je ovšem také podoba lingvistické historiografie. Koerner tu podobu, kterou preferuje, nazval „broad positivism“ (mohli bychom také říct například „umírněný pozitivismus“): takový přístup, jemuž jde o to popsat, analyzovat a prezentovat historická fakta podle Rankova *wie es eigentlich gewesen ist* (srov. Koerner 1989, s. 103; 2002, s. 155). Pozitivismus má trochu špatnou pověst jako něco přízemního, lpícího na jednotlivostech. Ale jeho nejdůležitější charakteristikou – alespoň v historiografii – je podle mě střizlivost a to, co s Čornejem (2016, s. 15) můžeme nazvat empiricko-kritický přístup: žádné velké spekulace, snaha kriticky vykládat věci z nich samotných, ne z apriorních konstruktů, z něčeho mimo věci, konkrétně v historiografii pak dívat se na určitou dobu jejíma očima, ne svýma. Ona Koernerova „šíroká“ nebo „umírněná“ forma pak nemá vidět jen jednotlivá fakta, ale také jejich souvislosti; je sice skeptická vůči velkým konstrukcím, ale neodmítá abstrakce vůbec.

Vedle otázky formy si Koerner opakovaně kladl také otázku po smyslu historiografie lingvistiky a odpovídal na ni následujícími náměty (srov. naposledy Koerner 2004, s. 5–12): dějiny lingvistiky nás mohou uvést do lingvistiky samé; znalost historie představuje součást vědeckého vzdělání, pokud člověk nemá za cíl pouhé technické osvojení teorie nebo metody, ale chce být také schopen pochopit nepředpokládané výsledky nebo se vyrovnat se změnou teorie; znalost historie může sloužit jako nástroj k posuzování nových hypotéz a zároveň vede k umírněnosti při prezentaci nových teorií, podporujíc také jednotu v rámci komplexního předmětu jazykovědy.

Imponovat nebo inspirovat může rovněž sveřepost, s níž se Koerner vrací k tématům, o kterých už psal, a píše o nich znovu: je to sympatické vědomí otevřenosti všech řešení a zjevně souvisí s oním Koernerovým empiricko-kritickým (pozitivistickým) ukotvením.

Zcela konkrétně pak – zvláště snad v česko-slovenském kontextu – nás může inspirovat Koernerova jistá demystifikace Romana Jakobsona. Myslím, že Koerner (1999, s. 134) vystihl povahu Jakobsonova díla, když vyzdvihl dva jeho obecné rysy: zaprvé „his general tendency of overstating the facts, of exaggeration pure and simple“ a zadruhé – mluví konkrétně o Jakobsonových textech o Saussurovi, ale lze to vztáhnout na Jakobsonovy texty vůbec – „what I would call, with Bourdieu, Jakobson’s ‘diversion strategy’, namely, to point to works of scholars not much read or hardly known as having anticipated ideas we regularly find laid out in the *Cours*“. Nověji poukázal na jistou simplicitu Jakobsonových textů, snad pramenící právě v onom přehánění a diverzi, Hoskovec (2018, s. 359–362). S Koernerem i Hoskovcem vřele souhlasím. Nicméně bych přece jen dodal, že Jakobsonova síla patrně spočívá v nápadech, co řešit, podávaných přepjatě a diverzivně, ne v návrzích, jak řešit. To asi vystihuje i vzpomínka Morrisa Halla (1983, s. 72–73): když si Jakobsonovi jednou postěžoval, že jaksi neví, o čem bádá, Jakobson mu hned jmenoval půl tuctu témat a dodal: „I have so many ideas in my head that I shall never live long enough to work properly on even a tiny fraction of them.“

Ovšem všechna chvála na Koenera neznamená, že všechno u něho je pěkné. Ostatně už na samém počátku stojí Percivalova zničující – a jak myslíme ne úplně neoprávněná nebo nadsazená – kritika Koernerovy disertace (srov. Percival 1977 a ze svého úhlu k tomu Koerner 1999, s. 213–214). Zejména autor český nebo slovenský pak například bude trochu silnější

pociťovat jistou jednostrannost Koernerovy tematiky: střední Evropa, najmě pražská škola, je pro něho jakási slepá skvrna, ač to u autora pišícího také o strukturalismu může poněkud překvapit. Také různé Koernerovy konkrétní názory je možné nebo dokonce nutné kritizovat. Například kongruence mezi Hermannem Paulem (resp. mladogramatiky) a Ferdinandem Saussurem (resp. strukturalisty), které Koerner opakovaně a naposledy i v našem svazku (kap. 6) ukazuje, jsou spíš vnější; podstatný je podle mě rozdíl mezi jejich lingvistikou, první pasivní, stojící na pozici adresáta a pozorovatele, druhou aktivní, stojící na pozici mluvčího a uživatele (srov. Vykypěl 2013, s. 39–40).

Ale skutečně inspirativní dílo je takové, které nabízí obecné nástroje ke konkrétnímu nesouhlasu. Takové je, jak jsem přesvědčen, i Koernerovo dílo.

Bibliografie

ALLAN, Keith (ed.): *The Oxford Handbook of the History of Linguistics*. Oxford: Oxford University Press 2013.

ČORNEJ, Petr: *Historici, historiografie a dějepis*. Praha: Karolinum 2016.

HALLE, Morris: Introduction. In: *A Tribute to Roman Jakobson 1896–1982*. Berlin – New York – Amsterdam: Mouton 1983, s. 72–75.

HOSKOVEC, Tomáš: Karl Bühler et le programme sémiologique du Cercle linguistique de Prague. *Travaux du Cercle linguistique de Prague, nouvelle série 7*. Praha: 2018, s. 335–384.

KOERNER, Konrad: *Practicing Linguistic Historiography: Selected Essays*. Amsterdam – Philadelphia: John Benjamins 1989.

KOERNER, E. F. K.: *Linguistic Historiography: Projects & Prospects*. Amsterdam – Philadelphia: John Benjamins 1999.

KOERNER, E. F. K.: *Towards a History of American Linguistics*. London – New York: Routledge 2002.

KOERNER, E. F. K.: *Essays in the History of Linguistics*. Amsterdam – Philadelphia: John Benjamins 2004.

PERCIVAL, W. Keith: E. F. K. Koerner: Ferdinand de Saussure: Origin and Development of his Linguistic Thought in Western Studies in Language (Braunschweig: Vieweg 1973). *Language*, 1977, Vol. 53, No 2, s. 383–405.

VYKYPĚL, Bohumil: *Skizzen zur linguistischen Historiographie*. München: Lincom 2013.

Bohumil Vykypěl
Ústav pro jazyk český AV ČR
Brno